

Min morfars släkt 1906 - 1911

Familjen:

Christoffer Nilsson (morfar)	1848-01-06 –
Hanna Jönsdotter (mormor)	1848-03-09 –
Jöns (John, i USA)	1869-09-03
Bengta (Betsy, i USA)	1871-08-30
Dotter Daisy	1894-01-12
Maria Liljeroth (Astrids mor)	1875-04-22
Make Carl Fredric Liljeroth	1871-02-26
Son Thure	1898-04-28
Dotter Astrid (författare t krönikan)	1901-11-03
Son Nils Gustaf	1905-02-11
Dotter Svea Hillevi	1906-11-06
Nils (Nels, i USA)	1877-12-28
Per (Peter, i USA)	1880-05-28
Cecilia (moster Ceci)	1885-05-20
Make Gottfrid Andersson	

Astrid Liljeroth (Nyman)

Tillökning i familjen.

Den 11 februari 1905 utökades vår familj med en ny medlem. Jag fick en lillebror, som fick det Liljerothska släktnamnen Nils. Jag var oerhört svartsjuk, på det nyfödda lilla pyret, som nu tog så mycket av min mors tid i anspråk. Jag, som alltid hängt min mor i kjolarna och som hon ägnat så mycket tid åt. Jag fick nu lära mig att stå tillbaka, att vara no 2.

Men när jag sedan, redan nästa år på hösten, fick också en lilla-syster, lärde jag mig mer och mer att taga ett visst ansvar för småsyskonen.

Medan morfar mer och mer sökte sig från verkligheten: spelade då sin fiol, läste sina böcker, lade sina patienter och ibland med blicken i fjärran lät sin fantasi skena i väg, och för oss barn berättade saker, som han alldeles säkert själv trodde hade utspelats som han berättade det, kunde mormor, den verklighetsnära, ibland utbrista: "Nä, Christoffer, nu lyver du. Jag var ju själv med, så jag vet hur det gick till".

Då blev morfar mäkta förgrymmad: "Va säger du, människa? Ljyver jag?" –

Nej, mormor hade ingen förståelse för tankens flykt från verkligheten. Hon stod med fötterna väl förankrade på jorden. En arbetsmyra, som alltid var sysselsatt: med vävning, sömnad, stickning eller någon av de tusen göromål, som hörde hemmet till.

Om somrarna hjälpte hon till med att plocka bär: krusbär, vinbär, hallon, jordgubbar i min fars stora trädgårdsodlingar. Hon hade en liten stol med sig, som hon flyttade från buske till buske.

Även oss barn satte hon gärna i arbete: "Plocka bär, det kan ni. Det blir ni inte överansträngda av".

När vi ibland jämrade oss över ryggont, där vi stod böjda över bärbuskarna, brukade hon säga: "Ska ni glyttar prata om ryggar, ni har ju än så länge bara en liten sena".

Men fast mormor visst ibland kunde vara sträng, var vi barn aldrig rädda för henne. Med sin humor och sitt glada skratt stod hon oss, barn, betydligt närmare än morfar, som alltid behöll en viss distanssattityd mot oss, barn. Kanske, att han inte märkte det själv i sin verklighetsfrånvaro. –

Mormor hade i ganska unga år genom en ovanligt svår förlossning (hon födde ju åtta barn till världen) fått blodpropp i båda benen, med åtföljande åderbrockshål på båda inneranklarna.

Följden var, att hon varje dag, morgon som kväll måste plåstra om sina sår. Hur många gånger under mina barnaår, var det inte, som jag fick hjälpa henne med att räcka fram (hon satt då efter en dags vedermödor med benen på en stol) bomull, Lazarol, Lazarin och linnebindlar. I över 40 år hade hon detta handikapp. Det blev en daglig rutin av hennes liv. Något hon sällan talade om och aldrig jämrade sig över. Men nog måste hon känt smärta och obehag av detta? – De långa släpande kjolarna dolde skavankerna. Men några längre sträcker gick hon inte, vad jag minns. Men då var hon ju redan i 60-års åldern. Något senare år självläktes dessa sår, egendomligt nog. Men svullnaden i fötterna gick inte över. Det obehaget fick hon bära livet ut.

Om man kan säga, att morfar var mycket kyrktrogen, han försummade aldrig en gudstjänst. Så kan man om mormor säga, att hon var religiös, men på ett realistiskt sätt. Hon kunde, som förut sagts, på äldre dagar inte gå den långa vägen till kyrkan. Men varje kväll läste hon i sina andaktsböcker och sjöng en psalm eller någon sång ur "Sions Toner". Särskilt sånger ur den sistnämnda, tyckte jag mycket om. En hel del av dessa sånger, med sina medtyckande melodier, lärde jag mig utantill och sjöng gärna med.

Om söndagarna, när morfar, och ofta också mina föräldrar, bevistade gudstjänsten i kyrkan, satt mormor söndagsklädd och högtidlig med bibeln uppslagen och läste söndagstexten högt för sig själv. Hon hade den gammaldags Gudstron, som hjälpte henne, att bära alla de sorger och bekymmer, som fallit på hennes lott i detta livet. Hon var fast förvissad om, att det, som

fanns på andra sidan graven skulle ge henne full kompensation för alla besvikelser, som hon fått genomgå.

Morfars födelsedag.

Troligtvis hade morföräldrarna utom ränteinkomsterna för de 12.000 kr, som var intecknade i fastigheten no 4 (Hagalund) något reservkapital, kanske livräntor eller dyl. som förstärkte deras inkomster. I varje fall kan jag aldrig komma ihåg, att där fattades pengar, även om de kanske i vardagslag levde sparsamt.

De hade stora födelsedagskalaser och även mindre bjudningar varje år.

Storståtligast var det alltid på morfars födelsedag, som inföll själva Trettondedagen.

Till jul brukade morfar och min far med häst och vagn åka till Malmö, för att tillhandla sig något extra gott till högtiden.

När de kom hem, avlastades det stora lådor med flaskor av alla de slag. På lådorna stod firman "Faxe och Söners" emblem. Det var den ledande spritfirman i Malmö på den tiden. Naturligtvis var det morfar, som skulle ha huvudparten av det inhandlade. (Min far använde mycket litet sprit för egen räkning. Det var endast i festliga sammanhang, som det serverades starksprit i vårt hem).

Med tanke på födelsedagen, hade morfar, förutom vin och sprit, också inköpt en del konserver, som då inte fanns att köpa i Dalby, men nu nästan hör till dagligvarorna.

På det stora smörgåsbordet ville han, att det bland julens alla hemlagade läckerheter, också skulle finnas något extra gott. Därför fanns det härlig ansjovis, franska sardiner i olja, hummer på burk och ost med stora hål i, som vi fick veta kallades Schweitzerost.

Thure, som var en riktig läckergom, pekade ut för mig dessa läckerheter, och vi hoppades, att de vuxna inte skulle lägga beslag på allt detta goda, utan lämna något kvar till oss barn, när det blev vår tur till sist, att ta för oss av den goda maten.

Jag minns särskilt, att när vi skulle äta ansjovis till ägghalvorna, visste vi inte hur vi skulle bete oss med dessa små sillar, utan skar endast bort huvud och inälvor och åt sedan upp resten, även benen.

Jag kan ännu minnas den fina kryddsmaken, som var något nytt och okänt för oss barn, liksom de breda oljedrypande sardinerna. Naturligtvis smakade vi också julmaten, som ju alltid var god, men inte så spännande.

Ja, det var alltid något extra fint med morfars födelsedagskalaser.

Gästerna placerade sig vid småbord i de andra rummen. Men Thure och jag blev oftast kvar vid något litet bord i matsalen, så att vi ostörda kunde fylla på våra tallrikar.

Småsyskonen behövde mors hjälp, så de var aldrig med oss.

Bland julgotterna fanns också apelsiner. Men innan flygepokens tid plockade de förmodligen ganska omogna, för att fraktas långa resor med båt till Sverige. De var alltid bleka till färgen, och så sura, att man måste doppa varje apelsinklyfta i socker. Men ack, så gott det var!

Moster Ceci i Malmö.

Moster Ceci, som, sedan hon blivit frisk, först genomgått en handelskurs i Malmö, men hade oturen att få två otrevliga platser efter varandra, sökte o fick i stället plats som sömmerska hos anrika Evald Larsen (sedermera Olssons) i Malmö.

Det var duktigt gjort, ty hon hade ju endast ett ben, det högra, att trampa symaskinen med. Ibland, när det fina modehuset fick besök av engelskor eller amerikanskor, blev moster nerkallad till affären, som låg i bottenvåningen, och fick tjänstgöra som tolk.

Då blev det alltid någon krona extra i dricks, vilket var mycket välkommet, ty sömnadsarbetet var dåligt betalt, såsom allt hantverk på den tiden. Jag vill minnas att flickorna i "Syeriet" hade omkring 15 kr. i veckan (som mest). De flesta av sömmerskorna, som arbetade hos Evald Larsen, hade inte sina hem i Malmö, utan fick hyra och försörja sig på denna lön.

Moster Ceci hyrde, tillsammans med en av kamraterna, ett delvist möblerat rum med tillgång till kök hos en skraddare familj, som själva nöjde sig med ett rum, vilket också var verkstad. De hade två barn. För detta hyresrum, som delvis möblerades med möbler från föräldrahemmet, betalade de två flickorna vardera 5 kr. i månaden.

Under de fem åren moster arbetade för denna firma, inköpte hon en Singers symaskin på avbetalning med 5 kr i månaden. Jag tror att den kostade omkring 90 kr.

En fördel hade dessa flickor. De kunde göra fördelaktiga inköp i firman. Exempelvis köpa stuvbitar eller realisationsvaror, som deras snälla tillskärerska ofta hjälpte dem att fixa till.

Hade de så en egen symaskin, blev klädkontot inte så dyrt.

Moster Ceci hade alltid en god klädsmak. Och jag minns från denna tid, hur hon alltid var trevligt och smakfullt klädd efter sista modet.

Hon fick många goda vänner under sin Malmötid, inte endast bland kamraterna i "Syeriet".

Sin blivande man träffade hon under denna tid. Han gick då en vinter på navigationsskolan och läste till styrman. Då hyrde både moster och Gottfrid Andersson, som han hette, möblerade rum hos en styrmansänka. Deras bekantskap började redan 1905. När sedan Gottfrid begav sig ut på sina många resor, fortsatte bekantskapen pr. korrespondent. Det blev naturligtvis sporadiska sammanträffande någon gång, vilket resulterade i förlovning Trettondeafton, mormors namnsdag, 1908. Ifrån Dalby reste Gottfrid den gången till Oskarshamn för att läsa till sjökaptten.

Efter den examina blev det en längtan till Fjärran Östern, och vid hemkomsten därifrån blev det stort bröllop midsommarafton 1910 med massor av gäster: Syster och svåger från USA och bror och svägerska från Holland, vännerna från Malmö samt vänner och alla släktingar från Dalby och Måryd. Men om det har jag berättat utförligare i en liten skrift, som jag kallt "Mosters historia".

Moster Ceci och hennes vänner.

Under den tid, som moster Ceci arbetade i Malmö, kom hon regelbundet hem och hälsade på en eller ibland två gånger pr. månad. Hon kunde aldrig komma hem förrän med ½ 9 tåget lördagskvällen, därför att under alla arbetsdagar, till vilket också lördagen räknades, pågick allt arbete till kl. 7.

Jag minns ljusa sommarkvällar, när vi barn låg i våra sängar och ofta, på grund av ljuset hade svårt att somna in, hörde ytterdörren till tamburen öppnas och röster därifrån, visste att nu

var moster kommen och önskade, att man hade fått vara med de vuxna en stund. Moster hade alltid så mycket roligt och spännande att berätta från den stora staden med sitt brusande liv.

Hon och hennes kamrater brukade, när något nytt i teaterväg gavs på Malmö Teater (vid Gustaf Adolfs torg) köpa biljetter a 75 öre på hyllan (den översta av de tre åskådarläktarna). Sådant brukade hon livfullt berätta om, ävensom de revyer hon beskådat. En hel del kupletter därifrån hade hon lärt och sjöng gärna. Ibland kunde jag mot den ljusa fönsterväggen se hennes skugga glida förbi genom vårt rum in till nästa rum, där min mor ofta bjöd på något gott.

Annars var hon naturligtvis morföräldrarnas gäst och hennes vindsrum stod alltid bäddat och färdigställt med vatten i den stora tillbringaren med tillhörande tvålkopp och stort porslinshandfat på den s.k. kommoden.

Ofta kom, när Ceci var hemma, hennes vänner från Malmö om söndagarna ”ut på landet” som morföräldrarnas gäster. Jag minns bl.a. systrarna Jenny och Herta Roskvist, som tillsammans med sin mor, vilken var änka, hade en liten tvättinrättning i samma kvarter, som min moster bodde. De tre kvinnorna skötte alltsammans själva. Mest var det skjorttvätt med s.k. glansstrykning av kragarna, som de tog emot och utförde till förnäma hem och ensamma herrar. Men det kunde också vara florstunna sommarklänningar med många volanger, som de tog emot och sedan levererade.

Såsom springpojke, efter skolans slut, utträttade den sedermera så berömde Sixten Erling budskickning till finare hem, där han alltid kunde räkna med en tio – kanske någon enstaka gång en tjugofemöring i dricks. – Eftersom jag många gånger var med min moster i detta hem, minns jag tydligt den prydliga vattenkammade pojken, som sedan blev den världsberömda dirigenten.

Ett par andra väninnor, som också brukade hälsa på i Dalby var systrarna Betty och Ebba Andersson, döttrar till en styrman, som för längesedan förolyckats ute på havet. Betty, liten, söt och gracil stod om somrarna i ett konfektstånd på Kallbadhuset (numera Ribbersborg) och sålde frukt och sötsaker till de badande (kanske också badbiljetter). Ebba tror jag hade någon kontorsplats. Dessa två hade moster Ceci blivit bekant med under tiden hon bott hos styrmansänkan Lundqvist.

Dessa båda kände också Gottfrid Andersson, och Ebba blev med tiden, liksom min moster, sjökaptensfru, gift med en god vän till Gottfrid.

Tågresorna, var som allt annat i en tid då det var ont om pengar, billiga. Jag tror, att under den tid min moster bodde i Malmö kostade en returbiljett Malmö – Dalby 90 öre. Senare, under min barndom, höjdes biljettpriset till 1.20. Där stod priset stilla under många år, tills det under mina tonår ökades till 1.70.

När moster Ceci, efter hembesöket i Dalby på söndagskvällen, återvände till Malmö, hade min mor och min mormor packat ner matsäck till henne, som säkert räckte en vecka. De tog av en lantgårds förråd: några ägg, en bir skinka, smör, ost, bröd, i olika mängder eller vad de vid tillfället kunde undvara. Men säkert var det en välkommen förstärkning av hushållsbudgeten för den självförsörjande unga flickan.

Jag börjar skolan.

Våren 1908 började jag skolan. Man hade sådana terminer vid den tiden.

Den sista mars hölls examen, för att alla de som då slutade skolan, skulle kunna skaffa sig arbete över sommaren, innan den långa konfirmationsundervisningen sedan började den 1 november för att därefter fortsätta ända till våren. Alla Dalbybarnen fick gå den långa vägen till prästen i Hällestad två eller tre gånger i veckan. I Dalby bodde ingen präst på den tiden.

Men det var inte endast avgångsklassen, som den 1 april blev fri från skolan. Även barn i de två sista klasserna 6 – 7 kunde, om föräldrarna så önskade, få fritt från skolan från 1/4 - 1/11 för att hjälpa till med lantbruksarbetet eller söka sig arbete som vaktpojkar eller barnpigor. Lönen för sådant arbete brukade betalas med 10-15 kr. för hela sommaren, samt kost och logi.

Nybörjarna började alltså sin skolgång den 1 april och fortsatte, tillsammans med de kvarvarande eleverna i de andra klasserna, undervisningen till mitten av juni. Sommarlovet var långt. Inte förrän den 15 sept började skolgången igen. Då hade givetvis nybörjarna glömt det mesta av vad de lärt de två månadernas skolgång under våren.

Jag hade under vårterminen en ung, mycket söt lärarinna. (Man sade inte "Fröken" på den tiden.) Jag kan ännu tydligt se henne för mina blickar: Mörkt, högt, bakåtkammat yvigt hår, rosiga kinder och glada glittrande ögon. Alltid vackert och prydligt klädd enligt gängse mode. Vilket betydde lång, svepande kjol och olika blusar ofta med broderade kragar, som gick högt upp till halsen. Hon var, som jag tyckte, mycket vacker och mycket omtyckt av oss barn. Signe Svärd hette hon. Eftersom hon endast var vikarie försvann hon ur vår åsyn, när sommarlovet började. Jag såg henne aldrig mera. Men i mitt minne är hon, fast kanske förlängesedan död, lika ung, livsbejakande och vacker, som hon var den korta vårterminen 1908.

Fastän jag hade en snäll och rar lärarinna, vantrivdes jag med skolan.

Min bänkkamrat (Vi satt nämligen två kamrater i varje bänk, där var och en hade eget fack) var en stygg flicka. Hon hette Signe Strid, var söt att se på, men var raffinerat elak, åtminstone mot mig. Hon knuffade och nöp mig, drog mig i håret och hittade på den ena otrevliga saken efter den andra, men alltid när vår lärarinna var i andra delen av skolsalen.

Jag var blyg och lipig, men vågade inte säga ifrån eller på något sätt ge igen. En gång knuffade hon ner mig på golvet, så att jag handlöst föll omkull och slog mig riktigt ordentligt. Men då upptäckte vår lärarinna ofoget och ingrep till mitt försvar. När jag sedan talade om händelsen där hemma, och allt annat jag varit utsatt för, blev min mor mäkta förgrymmad och efter hänvändelse till fröken Svärd fick jag en ny bänskamrat, Ida Osberg, en snäll och godmodig flicka. Så var det bekymret ur världen.

Nu tycker man, att jag borde trivas i skolmiljön. Men det gjorde jag inte. Jag var ett drömmande barn, som levde i min egen värld.

Slamret med bänklacken, grifflarnas pipande ljud mot griffeltavlan, den tråkiga s.k. åskådningsundervisningen, det trånga, trista samlingsrummet, allt gav mig leda.

Min mor fyllde år den 22 april och det kom alltid många gratulanter till mors och fars födelsedagar. Så också detta år. När gästerna anlände framåt kvällskvisten, var jag sysselsatt med att "hoppa hage" ute på gårdsplanen, en ny lek, som jag lärt av kamraterna i skolan. Nästan varje gäst, som passerade förbi mig, stannade och sa: Och du, Astrid, som har börjat skolan i år. Det tycker du väl är roligt? Jag förstod, att de förväntade sig, att jag skulle svara "ja", vilket jag också gjorde, men utan någon större entusiasm. Samtidigt tänkte jag: "Så dumma de är. De har väl själva gått i skolan och vet hur tråkigt det är".

Jag hade lätt för att lära. Särskilt läsningen gick som en dans. Och nu öppnades en ny värld för mig. Böckernas värld! Jag läste allt jag kom över utan urskiljning. Tidningarnas följetånger, min mors miss-romaner, morfars historiska böcker, allt slukades med förtjusning, fastän det var många konstiga ord, vars betydelse jag inte begrep, men heller inte vågade fråga efter, eftersom de flesta böckerna var "förbjuden frukt".

Redan när jag var andre-klassare började jag själv skriva: rim, små berättelser och sagor, när jag för tillfället inte hade tillgång till något läsbart. Men skolledan fortsatte under båda småskoleåren.

Först när jag hade börjat i tredje klass och fått en ny lärarinna, som tydligen var en duktig pedagog, vaknade intresset för skolan. Och nu lästes läxorna med liv och lust och jag slukade glupskt den lärdom som utdelades.

Daisy reste till Amerika.

Tidigt om våren 1908 blev min kusin Daisy, som var som en storsyster för oss Liljerothar, konfirmerad. Det var bestämt av både hennes mor och morföräldrarna, att när hon, så att säga trampat ur barnskorna, skulle hon resa över Atlanten för att återförenas med den mor, hon aldrig haft något minne av.

Jag minns så tydligt, när hon avprovade sin svarta konfirmationsklänning, som hemsömmerskan just fått färdigsydd, hur hon, med ny värdighet, skrev över golvet i den svepande, fotsida klänningen. Hon var liten och späd till växten, men såg med ens lång och vuxen ut.

Jag blev med en gång medveten om de 7 årens avstånd i ålder. Hon hade då den 12 januari fyllt 14 år, och jag hade ännu inte fyllt 7.

Jag minns, att jag blev ledsen. Gråten satt som en klump i bröstet. Daisy hade blivit "stor" och jag var fortfarande många år framöver en liten flicka. Jag kände, att det nu var slut med glada lekarna: "Pjätt", "Sistan går" och "lika affär".

Daisy reste dock inte omedelbart efter konfirmationen till Amerika. Först på höstsidan, troligen i augusti, hade morföräldrarna ordnat med lämpligt resällskap till den unga flickan. Det var ett gift par, bekanta till hennes mor, vilka varit hemma på Sverigebesök, som nu skulle resa tillbaka till USA. Daisy skulle sammanträffa med dem i Malmö. Morfar följde henne dit.

Mormor och jag, samt ett par av hennes skolkamrater, stod kvar på perrongen och vinkade och vinkade med våra näsdukar så länge vi kunde se en skymt av den blomsterhöljda, resklädda, söta flickan med de långa blonda flätorna.

Mormors steg var tunga, när vi återvände hem. Jag tror, att hon älskade detta barnbarn, mera än hon haft tid att älska sina egna barn. Fastän hon med egna ögon sett, att det var ett bra hem, som väntade Daisy, var tomheten efter henne förfärlig.

Daisy själv skrev många år senare i ett brev till mig: "För mig var, och förblev mormor och morfar de enda rätta föräldrarna".

Visst fick hon det bra i det nya landet. Hon fick en gedigen utbildning som sjuksköterska. Fick fina, högt betalda sjukskötersketjänster och deltog som frivillig sköterska under första världskriget i Frankrike vid den amerikanska förläggningen där.

Kanske var det under den tiden, hon blev bekant med sin blivande make, en hotellägare från Chicago, med vilken hon fick två söta flickor, vilka varit till stor glädje för henne. Men den kärlek och omtanke som omslöt henne under barnaåren hos morföräldrarna, fann hon inte i sitt nya föräldrahem.

Där fanns visserligen en snäll styvfar, men där fanns också tre (senare fem) halvsyskon, som stod hans hjärta närmare. Och med sin mor, som hade ett hetsigt fordrande temperament fick hon aldrig den rätta kontakten mor – och barn. Daisy var ju nästan vuxen, när de träffades första gången. Hon var en mycket känslig människa, och jag skulle tro, att hon slöt sig inom sitt skal, för att kunna uthärda den förändring i hennes livsföring, som då skedde: Språk, miljö, vanor, klädedräkt. Allt var nytt och fjärran från allt det hon förut varit van vid.

Inte heller i sitt äktenskap fann hon den lycka, som hon drömt om. För barnens skull höll hon och hennes man samman, tills den yngsta flickan gifte sig. Sedan blev det skilsmässa och Daisy bosatte sig i det soliga Florida, där hon byggde upp en ny tillvaro åt sig. De sista 25 – 35 åren av sitt liv har hon bott där, fått nya vänner och verkar att trivas med sin tillvaro.

Sina döttrar och deras familjer har hon ständig kontakt med, trots att de bor på skilda håll. – Men till Dalby kom hon aldrig mera.

Barn glömmer så lätt sina sorger. Det händer ständigt nya saker i deras liv.

Daisy hade rest till Amerika. Vad det innebar förstod jag (7 år gammal) inte riktigt, endast att det var ett land som låg mycket långt borta. Men minnet av den söta flickan i den blåblommiga sommarklänningen med de ljusa vackra hårflätorna, som jag såg åka ifrån mig och mormor, glömmer jag aldrig. Tårarna kom i floder. ”Daisy, kom snart tillbaka! Daisy, Daisy!” skrek jag.

Mormor som gått igenom så många sorger (tre små barn döda och tre vuxna barn bortresta, förutom alla andra tråkigheter i sitt liv) fällde inga tårar då, som jag såg. Livet hade lärt henne behärsknings svåra konst. Men nog var det tungt för henne.

Morfar kom inte tillbaka förrän kvällen därpå. För dem båda var detta kanske det svåraste avskedet. Daisy, solstrålen i deras senare år (de var mer än 60 år gamla) var borta.

Visst fanns vi andra barnbarn kvar på gården. Åtminstone jag var en daglig gäst inne hos morföräldrarna. Men vi var yngre och barnsligare, och vi hade ju ändå alltid i första hand mor och far. Men livet gick vidare.

Det första brevet, som sedan följdes av många, ofta försedda med foton, blev ljusglimtar i deras liv under år som följde.

Morbror Per kom från Amerika.

År 1909 inträffade en ovanlig händelse. Det var en vacker sommarkväll. Mor stökade med kvällsmaten i köket. Jag satt uppkrupen på en stol i vårt matrum – vardagsrum och tittade ut på gården, som fortfarande var kringbyggd på tre sidor. Utsikten ner mot vägen, som ledde till byn, var dock ganska fri.

Dalby var på den tiden en liten by, där alla kände varandra. Såsom jag satt där och tittade ut, fick jag se ett sällskap på sex personer komma vandrande på vägen. De var främlingar och alldeles för fint klädda för att kunna tillhöra befolkningen i byn. Och vad fick jag se! Dessa människor gick inte förbi ingången till vår gård, utan vek av och styrde sina steg in på gården. Jag rusade ut i köket och ropade: ”Mor, det kommer fint folk hit till oss!”. Mor tittade ut. Först såg hon förvånad ut. Sedan slog hon ihop händerna och utbrast: ”Men – är det inte

morbror Per från Amerika!". Det visade sig också, att det var mors morbror Per, som kom med hela sin familj.

Ut på stora trappan kom nästan samtidigt med min mor även mormor och morfar för att välkomna. De hade sett detsamma från sina fönster, som jag sett från vårt.

Det blev glada tillrop och ryggdunkningar mellan familjerna. "Morbror Per" med sönerna Walter, Elmer o Harry, samt dottern Ida hade först hyrt rum på järnvägshotellet, där de placerat sitt resgods. Sedan hade de bytat kläder och snyggat till sig, för att vara presentabla, när de skulle möta släkten. Med dem var också morbror Pers husföreståndarinna, sedan många år tillbaka, Hanna, en f.d. Dalbybo. Hon blev så småningom Pers andra hustru.

Alla blev väl omhändertagna och undfägnade i vårt hem. Bud skickades nu till de andra släktingarna. Det var mormors bror, Jöns, och hans hustru Bengta, samt mormors syster, Metta, som var änka, och hennes dotter Kersti med sin man, Åke. Dessa brukade vi kalla för "Åke-Persarna". De var ägare till No 7, släktens stamhemman. "Morbror Jöns", som var byggnadssnickare, bodde i ett litet hus helt nära vår gård.

Det blev ett glatt och hjärtligt släktmöte. Naturligtvis var det inte tal om att Pers familj skulle bo på hotellet, utan samtliga medlemmar av hans familj skulle inkvarteras hos släktingarna, som samtliga ville stå för värdskapet under de veckor gästerna ämnade stanna i Dalby. Morbror Jöns hade en lägenhet på två rum och kök, som för tillfället var outhyrd. Den passade ju utmärkt, som bostad för brodern Per, hans husföreståndarinna och yngste sonen, 13-åriga Harry, samt dottern Ida. De två andra ungdomarna, Walter 21 år, Elmer 19 år gamla, och trevliga pojkar, erbjöds bostad både hos oss och hos Åke Perssons vid skogen. Eftersom Åke Perssons hade ungdomar i motsvarande ålder, som de unga svensk-amerikanerna, blev det hos dem, som Walter och Elmer inkvarterades. Jag tror dock, att hela familjen samlades till åtminstone huvudmåltiden i morbror Jöns hus, där deras Hanna stod för mathållningen. Nästan dagligen fick också vår familj och morföräldrarna besök av några av dem.

Det blev verkligen en omväxlande sommar. Vi beundrade det ovanliga snittet på våra gästers kläder och skor. Särskilt damernas helsidenklänningar med spetsar och volanger väckte mycket beundran.

Det blev under sommarens lopp många utfärder med häst och vagn i omgivningarna. Ibland packades mat och drycker ner i stora korgar för att sedan dukas upp i en vacker skogsglänta. Många kalaser blev det också och många trevliga hemmakvällar.

Ungdomarna, som inte alls kunde tala svenska, när de kom, lärde sig snabbt en hel del av sitt egentliga modersmål.

Moster Cecilia, som talade en perfekt amerikanska efter sina fem år i USA, kom ofta hem från Malmö, för att delta i samkvämen. Visserligen hade hon ju under Amerikatiden under

uppseendeväckande former rymt från morbror Pers gård. Men det var en sak, som båda parterna helst ville glömma.

Walter hade en kamera med vilken han tog mängder av kort, som sedan skickades till Dalby. De är tyvärr försvunna.

Men tiden gick och hösten kom. Med den också avskedets timme. Ett kort har jag, taget nere vid järnvägsstationen strax innan avresan. Jag står där i randigt långförkläde och knäppkängor. Bredvid står Harry och Thure. Alla hade vi lagt händerna på varandras axlar. En mängd andra människor är också med på det kortet. Alla ville väl taga avsked av de långväga gästerna, som vi aldrig skulle återse.

Så var den roliga sommaren slut.

Minnen från åren 1910 – 1911.

Den stora händelsen 1910 var moster Cecis bröllop med "styrmannen" (morbror Gottfrid var ännu inte befälhavare utan gick som styrman på Bärgningsfartygen, trots sin sjökaptensexamen) Gottfrid Andersson från Mönsterås i Småland. Det Skedde midsommarafton med närvaro av ett stort antal gäster, däribland mosters syster Betsy med make Alfred, hemkommen från USA, samt brodern Nils med makan Johanna från Holland.

Om denna händelse har jag skrivit utförligare i skriften: "Moster Cecis historia".

Den sommaren blev ock rik på kalaser och utfärder. I några av dessa begivenheter fick vi barn vara med, men visst inte i alla. Ändå tyckte vi, att denna sommar var glad och händelserik och skiljde sig från andra barndomssomrar.

När alla de långväga släktingarna rest i slutet av sommaren, blev det mycket tomt. Men moster Ceci stannade kvar, som väl var. Hon och hennes make hade, det första året av sitt äktenskap, av mormor och morfarhyrt två rum åt öster, samt tillgång till köket. Jag kan inte minnas att morbror Gottfrid under denna tid var hemma någon längre tid. Däremot reste moster Ceci ofta bort till olika hamna i Sverige för att träffa honom.

Moster Ceci hade alltid förmågan att inreda sina olika hem på ett trevligt och trivsamt sätt. De två rummen, som hon hyrt, var möblerade med vackra moderna möbler på det sätt som var modernt i början av detta sekel. Det största var matrum och det mindre rummet var sängkammare och vardagsrum. Man hade hopfällbara sängar på den tiden.

Den vintern, som följde efter bröllopet, brukade hon och morföräldrarna samlas hos varandra under vinterkvällarna. Ofta var det i mosters sängkammare, som man drack te tillsammans. Sedan brukade morfar högläsa ur någon bok eller ur den veckotidning

”Veckan”, som moster prenumererat. Jag älskade dessa mysiga vintekvällar, som jag ofta fick vara med om.

Vad jag tydligt minns var mosters och mormors flitiga handarbetande vid morfars högläsning. Fotogenlampan spred sitt milda ljus över gruppen, och från kaminen kändes alltid doften av stekta äpplen, som i sin eldfasta form fräste och puttrade ovanpå kaminen. Jag var nöjd med att sitta på golvet och få lyssna till högläsningen och sedan också få delta i äppelkalaset, när äpplena var stekta.

1911-1914.

Försommaren 1911 var ovanligt varm. Under skolterminens sista veckor, när det var en plåga, att sitta i den kvava skolsalen och se hur ljuvligt sommarsolen lyste och längta efter det underbara långa sommarlovet, som sträckte sig från 15 juni till 15 september, inträffade inte mindre än tre eldsvådor i Dalby. Ännu fanns det många halmtäckta hus i samhället. De två första eldsvådorna drabbade ett par mindre sådana, belägna vid Hellestadsvägen. Gamla människor viskade skrockfullt: ”Pass på! Det kommer nog en tredje eldsvåda, skall ni få se”. De fick rätt.

En torsdag, när vi just hade bänkat oss efter första rasten, fick vi från skolfönstret se ett tjockt, svart brandmoln komma bolmande över byn. Fastän barn på den tiden hade en oerhörd respekt för sina lärare, ropade vi: ”Fröken, nu brinner det igen!”. Och fröken Karin, som satt på sin kateder och inte därifrån kunde se vad som tilldrog sig utanför salen, reste sig hastigt och gick bort till fönstret, som hon öppnade.

Därute på vägen var en massa människor i rörelse, som alltid, när något ovanligt hände i byn. Kyrkklockorna började klämta, den dova olycksbådande ringningen, långt emellan varje klockslag, som förkunnade för byns innevånare om all slags ofärd. Denna gången förstod alla att det gällde en eldsvåda. Det dröjde knappast en minut förrän man också fick reda på var det brann.

Genom det öppna fönstret samtalade ”Fröken” med någon på vägen, och vi barn hörde tydligt någon som sade: ”Det är till Liljeroths det brinner”. Jag blev alldeles ifrån mig av skräck, grät högljutt och ville rusa hem, vilket dock ”Fröken” hindrade mig att göra. Inte ens under den två timmars långa frukostrasten tillät hon mig att gå hem. ”Du gör ingen nytta, utan blir bara till besvär”, sa hon. I stället fick jag följa med henne en trappa upp till hennes lägenhet och delta i hennes middagsmåltid. Fastän det, av naturliga skäl, var mycket klent med matlusten, försökte jag, av artighet, äta en pytteliten portion. Hon var snäll och försökte på alla sätt trösta mig och tala mig till rätta.

Äntligen tog den långa skoldagen slut. Klockan var då nära fyra. Brandlukten låg tung över hela byn. Den stack i näsa och hals. Och vilken syn, när jag närmade mig hemmet!

Västra och södra längorna hade fallit samman till förkolnade rester, som ännu pyrde av falnade glöder. Endast skorstenen till bakstugan reste sig som ett utropstecken mot skyn mitt ibland all förstörelsen. Men under över alla under! Boningshuset, som legat c:a 2 m från västra längan (stalllängan) och som var försett med nylagt papptak, hade undgått förstörelsen, och stod där i all sin ståt, såsom den hade stått i snart 30 år. (Boningslängan på Hagalund, då No 4).

Föräldrarna, syskonen (Nils 6 år, Svea 5) och morföräldrarna, samt tjänstefolket var alla oskadda. De vuxna, tillsammans med hjälpsamt folk, var fullt sysselsatta med att röja undan och bära in i boningshuset alla möbler, mattor, porslin och kökstillhörigheter, som alltför ivriga hjälpare burit ut i trädgården, i rädsla för att även denna länga skulle eldhärjas.

Hur hade då denna olycka kunnat inträffa?

Jo, mor och mormor skulle denna dag baka storbak i den gamla stenugnen, som var belägen i södra längan i anslutning till gammelmorfars (Skogens) undantagsbostad. Den lägenheten, som vi barn med förtjusning, efter gamle Skogens död 1902, lagt beslag på och använde som lekstuga.

Vid storbak (ungefär 8 – 10 stora grova bröd a 1 ½ - 2 kg st. samt 12 – 15 fina runda bröd omkr. 1 kg vikt) måste ugnen eldas mycket tidigt. Ibland redan vid 4 – 5 tiden på morgonen. Den eldades alltid med riskvistar och grenar. Det tog ett par timmar innan ugnen fick den rätta temperaturen.

Mormor brukade då och då öppna ugnsluckan för att se efter om ugnen var (som hon sade) "vitglödd". När den visade tecken på att vara det, återstod mest glöder av riset, vilka med den långa ugnsrakan krefsades ur. Ugnsbotten borstades ren med långa riskvistar, varefter brödkakorna sattes in med hjälp av den långa brödspaden. De grova bröden skulle först bakas i 4 timmar. Sedan kom turen till de runda fina (vita) brödkakorna, som bakades i 2 timmar. "Skållekakor" flata tunna bröd, skårades i 4...

(saknas troligen blad)

...så att det hördes in till närliggande gårdar och ut på fältet där far, drängen och jungfrun höll på med betgallring.

Det dröjde inte många minuter innan gården var fylld med hjälpsamma människor. Morfar, som suttit vid trädgårdsfönstret och läst Skånska Dagbladet, och ingenting märkt av eldsvådan, kom ut alldeles omtumlad. Far och tjänstefolket kom springande. Det gällde ju först och främst att rädda alla djuren. Många villiga händer hjälpte till. Men djuren själva ville inte ut. De blev troligen skrämde av brandlukten och allt oväsen omkring dem. Folk fick slita och dra och puffa innan det lyckades dem att få ut djuren i frihet. Ett par grisar och några höns vände emellertid helt om och sprang åter in i sina bås, där de emellertid fick

sätta livet till. Nu började kyrkklockorna klämta. Fler och fler människor strömmade till. Den lilla otillräckliga hand och fotdrivna brandsprutan kom skramlande.

Och mitt under allt räddningsarbetet, kom mor att tänka på småsyskonen, som hon inte visste var de höll till. Hon fann dem hand i hand på kökstrappan 2 m från den brinnande stallängan. Med stora ögon och förskräckta ansikte stirrade de mot elden, som kom allt närmare dem. Mor ryckte dem undan och snälla människor tog hand om dem. Allt var en enda röra. Mormor hade burit ut de färdigjasta finbrödsbakerna på en bänk på gården. Enn grannfru, som själv höll på att baka, tog hand om dem. Mot kvällen fick vi dem tillbaka färdigbakade. Alla var snälla och hjälpsamma i min barndom.

Någon organiserad brandkår fanns inte i de små byarna. Men alla kände, som sin plikt, att hjälpa till vid sådana katastrofer som denna. Mycket snart förstod man att de två gamla uthuslängorna var dömda åt förgängelsen I stället gjordes allt för att rädda det ståtliga boningshuset. Man bildade en kedja av kraftiga mennar, som från den åldriga öppna brunnen, en bra bit från eldhärden, skickade en aldrig sinande ström av vattenspannar till dem som skötte den lilla brandsprutan. Yngre personer skickades att bringa de tomma spannarna tillbaka till vatten källan. Man kämpade heroiskt och lyckades efter ett par timmar, när de båda brinnande längorna störtat samman, äntligen hoppas på att ha räddat boningshuset.

Vilken tur att vi slapp att bli hemlösa! Djuren kunde vid denna varma årstid tjuvrade vistas i det fria. Dem gick det ingen nöd på.

Brandorsaken var troligen, att någon gnista från bakugnens skorsten antänt det knasterorra halmtaket. För min far blev det en svår ekonomisk förlust. Han hade brandförsäkrat sitt bohag och byggnader i ett s.k. "Pengabolag" (Bolaget "Tor"), där visserligen brandpremierna var billiga, men där man tillämpade ett besynnerligt system vid utbetalning av skadestånd. Man värderade högt allt, som blivit räddat vid branden. Den summan drogs sedan bort från utbetalningsersättningen, varför eldhärjade fastigheter aldrig fick täckning för skadan som vållats. Endast en ringa del av brandförsäkringsbeloppet räckte till de nybyggnader, som måste uppföras.

Så fort röjningsarbetet var avklarat började nybyggnationen. Naturligtvis blev allt modernare inrett. Istället för två långa längor blev det en vinkelbyggd sådan, där den längsta (Stall och loglängan) vette åt väster, den mindre delen, inrymmande vagnslider, redskapsbod och drängkammare byggdes åt söder. Allt uppfördes av tegel med papptak, till skillnad mot förutvarande halmtaksförsedda korsvirkesbyggnader. Ungefär 20 m längre åt norr, byggdes ännu ett uthus, som inrymde grisstia, tvätthus och bakstuga.

Foto på Hagalund från c:a 1955

Men den gamla trivsamma, nästan slutna enhet av gårdens tre byggnader, var borta. Boningshuset låg nu flera meter från nybebyggelsen, vilket ansågs mera praktiskt.

Vår lekstuga (gammelmorfars bostad) fick vi aldrig tillbaka. Inte heller hans idylliska "have"= trädgård, som varit belägen söder om hans bostad, och som alltid varit så solig och skön med sina knotiga fruktträd, buxbomskantade grusgångar och de gammeldags kryddland och blomsterrabatter, som tillhörde en svunnen tid fanns kvar. Allt var eldhärjat, nedtrampat och förstört och fick nu jämnas med marken.

Ännu, efter så många år, minns jag vilken bitter besvikelse det var, att se sina första barnaårs lustgård så raserad och borta.